

פרשת כי תבא

מחודש

ד' מצוות בהכנסת לארץ

וְהָיָה כִּי תָבֹא אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְיָ אֱלֹהֶיךָ נָתַן לְךָ נַחֲלָה וְיִרְשָׁתָהּ וַיִּשְׁבַּת בָּהּ: (כו, א)

אשר ה' אלהיך נותן לך נחלה וירשתה וגו'. כריך לדעת מה היא גזירת הכתוב, אם ולקחת וגו', הוה ליה למימר תקח מראשית, כיון שהוא התחלת הכיווי. ונראה שכוונת הכתוב היא שיש לו' ארבע מלות, א' שידע בלבו כי לא בכווחו ולא בעוואס גבורתו בל לרשת הארץ, אלא מתת ה'. והוא אומרו אשר ה' אלהיך נותן לך, ודקדק לומר ה' אלהיך, להעיר שעל מנת שיקבל אלהותו עליו הוא נותן. ב' להוריש הארץ מיושביה, הגם שיש לו דבר המספיק לו בארץ, אף על פי כן יגרש אויבי ה' מארצו, והוא אומרו וירשתה. ג' ישיבת הארץ, שהיא מלוא צפני עממה, כמו שמצינו כמה הפלילו רבותינו ז"ל (כתובות ק"א). במלות ישיבת הארץ. ד' הבאת הזכורים, כאומרו ולקחת וגו'.

אמר המו"ל: מכאן ועד סוף פסוק י"א, כתב רבינו קטע וענין אחד - שכל הפרשה רומזת לביאת עולם העליון, ואנו חלקנהו לקטעים ולפי הפסוקים בכדי להקל על הקורא ולסדרו ע"פ כותרות.

יכין עצמו בעולם הזה כדי שיזכה לעולם הבא

וְהָיָה כִּי תָבֹא אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְיָ אֱלֹהֶיךָ נָתַן לְךָ נַחֲלָה וְיִרְשָׁתָהּ וַיִּשְׁבַּת בָּהּ: וְלִקְחָתָּ מֵרִאשִׁית כָּל פְּרִי הָאֲדָמָה אֲשֶׁר תִּבְרֹא מֵאֲרֻצֶּה אֲשֶׁר יְיָ אֱלֹהֶיךָ נָתַן לְךָ וַיִּשְׁמָתָ בַּטָּנָא וְהַלַּכְתָּ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחָר יְיָ אֱלֹהֶיךָ לְשָׁבוֹן שָׂמוֹ שָׁם: וכו': וְעֲנִיתָ וְאָמַרְתָּ לִפְנֵי יְיָ אֱלֹהֶיךָ אֲרָמִי אֲבִד אֲבִי וַיִּרְדּוּ מִצְרַיִמָּה וַיִּגְרֶנִּי שָׁם בְּמַתִּי מַעֲטָ וַיְהִי שָׁם לְגֹוִי גָדוֹל עֲצוּם וָרֹב: וַיִּרְעוּ אֹתָנוּ הַמִּצְרַיִם וַיַּעֲנִנוּ וַיִּתְּנוּ עָלֵינוּ עֲבָדָה קָשָׁה: וַנִּצָּעַק אֵל יְיָ אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ וַיִּשְׁמָע יְיָ אֶת קִלְנוֹ וַיִּרְא אֶת עֲנִינוֹ וְאֶת עֲמָלָנוּ וְאֶת לִחְצָנוּ: (דברים כו, א-ז)

והצצתי בפרשה זו, שרומזת גם כן ביאת ארץ העליונה, ואמר והיה כי תבא, שאין ראוי לאדם לשמוח אלא כשיבא לארץ העליונה, על דרך אומרו (משלי לא כה) וְתִשְׁחַק לְיוֹם אַחֲרוֹן, כי שמחת עולם הזה אינה אלא הכל ורעות רוח. וחזר ופירש על איזה ארץ מדבר, ואמר אשר ה' אלהיך נותן לך נחלה, כי לזו יקרא נחלת עולם. ודקדק לומר נותן לך, כי בערך מה שזוה עולם העליון, כל מה שסוגל אדם בעדו לא יגיע לחלק מאלף אלפים משווי, ולזה אמר נותן לך בתורת מתנה. ולכל שצריך האדם לטרוח בעולם הזה לקיים תורה ומצוות, לזה אמר וירשתה. ואמר וישבת בה, על דרך אומרו (דברים יז) 'לדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם':

ואומרו ולקחת וגו', על דרך אומרו בספר הזוהר (ח"ב נט.) כי כל אשר יעשה האדם מהמלות ומעשים טובים בעוורו

פניני וחייושי אור החיים הק'

אין לשמוח בזמן הזה

וְהָיָה כִּי תָבֹא אֶל הָאָרֶץ וְגו' (כו, א). אמר והיה לשון שמחה, להעיר שאין לשמוח אלא בישיבת הארץ, על דרך אומרו (תהלים קטו ז) 'אז ימלא שחוק פינו' וגו':

בזכות א"י משיגים קיום התורה והמצוות

כִּי בָאתִי אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָשָׁבַע יְיָ לְאֲבוֹתֵינוּ לָתֵת לָנוּ: (כו, ג). ואמר נשבע ה' [לאבותינו] לתת לנו - היא ארץ ישראל, שבאמצעותה ישיגו קיום התורה ומצוות ומעשים טובים:

יכניע עצמו לפני ה' באמירת "ארמי אובד אבי"

וְעֲנִיתָ וְאָמַרְתָּ לִפְנֵי יְיָ אֱלֹהֶיךָ אֲרָמִי אֲבִד אֲבִי וַיִּרְדּוּ מִצְרַיִמָּה וַיִּגְרֶנִּי שָׁם בְּמַתִּי מַעֲטָ וְגו' (כו, ג). אמר וענית, יש מפרשים לשון התחלה וכמו (איוב ג ז) 'ויען איוב'. ואפשר שהוא עוני, כאדם פחות שקבל טובה גדולה ממלך, שמעני עצמו לפניו בלב נשבר, כמו כן הוא יכניע עצמו לפני ה', ויאמר ארמי אובד אבי, כי אבינו היה אובד ותועה וגולה במצרים במתי מעט וגו', ויוציאנו ה' ממצרים וביאנו וגו' (פס' ח):

המצרים עשו אותנו "רעים"

וַיִּרְעוּ אֹתָנוּ הַמִּצְרַיִם וְגו' (כו, ו). פירוש שבאמצעות יסודות האדם גרמו גם לנפש להרשיע כמותם, והוא אומרו וירעו אותנו, פירוש, עשו אותנו רעים כמותם, כי המזג כשיסריח ימשוך אליו רצון הנפש:

כדי לזכות למעלה עליונה מדקדקים עליו ביותר

וְעַתָּה הִנֵּה הִבָּאתִי אֶת רִאשִׁית פְּרִי הָאֲדָמָה וְגו' (כו, ז). פירוש אומרו ועתה לשון תשובה (בר"כ כא ו), ששב לפני ה' על פרטי דקדוקי המצוות. והגם שהכתוב מדבר במי שכבר זכה בגן עדן שלמטה, אף על פי כן כדי לזכות לגדר עליון ידקדקו עליו ביותר:

חי, מתקצץ על יד עד יום נסיעתו, ובהם מקבל פני המלך, כדרך אומרו (ישעי נח ח) וְהָלַךְ לִפְנֵיךָ לְדָקָה, והוא אומרו ולקחת מראשית כל פרי וגו', פירוש לא יקח צידו להקביל פני ה' אלא מדברים המזכירים שעה בעולם הזה. עוד רמז אל התורה שנקראת ראשית (בר"כ א א):

ואומרו אשר ה' אלהיך נותן לך, יתבאר על דרך אומרו ז"ל (ברכות לה.) 'כתיב (תהלים כד א) לַיְי הָאָרֶץ וּמְלוֹאָהָ, וכתיב (שם קטו טז) וְהָאָרֶץ נָתַן לִבְנֵי אָדָם, לא קשיא, כאן קודם ברכה כאן לאחר ברכה' ע"כ. הרי שאחר שיעשה האדם מה שצוהו ה', נחשב הדבר שבאמצעותו עשה המעשה שהוא נתון לו במתנה, שזולת זה כל מעשה האדם אין לנו בו יתרון, כי לפי שמפעלו כולו הוא באמצעות עולם שהוא בו, ולה' הארץ ומלואה, לזה אמר אשר ה' אלהיך נותן לך:

ואומרו ושמח בטנא. ירמון שצריך כל מפעלות הטובות שעשה יהיו על פי דבריהם, כאומרו (לעיל יז יא) על

לעילוי נשמת

הרבנית הצדקנית גאלדא ע"ה ממעליץ
בת הגה"ק ר' נחמן הכהן אדמו"ר מספינקא זצוק"ל
נלב"ע כ"ב אלול תשס"ד

פי התורה אשר יורוד ועל המשפט וגו', והתורה והמשפטים ביארו אותם חכמים בשישים מסכתות כמנין טנא, שזולת זה הגם שיעשה כל מצות שבעולם ישרף הוא והם. ואומרו והלכת אל המקום וגו' לפי שבעלית הנפש לעולם העליון, לא תלך תכף ומיד להקביל פני ה', עד שיכין עצמו בפרוודור, ויש שמתעבדים עד שבעה ימים, או חודש, או ימים, כאמור בספר הזהר (ח"א פא.), ואחר כך עולה לגן עדן העליון הנקרא קדור החיים (ש"א כה כטו), והוא המקום אשר יבחר ה' לשכן שמו שם:

מיכאל הכהן המקריב נפשות לפני ה'

ואומרו ובאת אל הבהן. על דרך אומרים ז"ל (זהר ח"א פא.) כי מיכאל עומד לכהן לפני ה' להקריב הנפשות לפני אלהי עולם, ואליו יאמר כדברים האלה הגדתי היום וגו'. ואומרו אשר יהיה בימים ההם, יתבאר על פי דבריהם שאמרו שישתנה הכהן העומד שם, לא ולמד מה שאמרו בזהר חדש (פר' ד' מג.) בענין מיכאל אימתי זכה להיות במצב זה, שהוא מעת שהעלה נפשו של דוד לגן עדן העליון, אחר שזנה שלמה בית המקדש וכו', הרי שלפעמים ישתנה הכהן, לזה אמר אשר יהיה בימים ההם:

ואמרת אליו הגדתי היום לה' [אלהיך] כי באתי אל הארץ, היא ארץ שממנה בא, ואמר נשבע ה' [לאבותינו] לתת לנו – היא ארץ ישראל, שבאמצעותה ישיגו קיום התורה ומצוות ומעשים טובים. ואומרו ולקח הבהן המנא מידך, פירוש שלא יקבל שר עליון אלא הבא בידו מיוסד על דברי תורה שבעל פה, הרמוז בחיבת מנא כמו שכתבנו, והניחו לפני וגו':

יתנצל לה' שהיצר הרע גרם לאדם שיחטא

ואומרו וענית ואמרת וגו'. פירוש לפי שכל אשר יעשה האדם מהטובות בעולם הזה, אין די לראות מלך עליון. לא ולמד ממה שאמרו רבותינו ז"ל (ערכין יז.) אם יבא במשפט עם אברהם יצחק ויעקב אינן יכולין לעמוד לפניו, כי מה ידעך אלוה' (אויב כה ד.) וכתוב (שם ד יז.) אם מעשהו יטהר גבר. לזה אמרה תורה שיתן תשובה לה', והתנאלות על אשר לא עשה רצונו יתבאר כמאמרך, והוא אומרו וענית ואמרת לפני ה', ארמי אויב אבי, ארמי זה יצר הרע, שהוא רמאי גדול כאומרו (בבאשית ג א') והנחש ה'יה ערום, שמרמה הבריות לאדם, והוא אומרו אויב אבי, פירוש אדם הראשון, על דרך אומרו (ישעי' מג כז) תביד הקראשון חטא, ואבדו וגרם מיתה לו ולדורות הבאים אחריו, והשריש בכל הנפשות חלק הרע, והוא סוד ערלה הדבוקה באדם מבטן ומרהיין:

עוד יראה באומרו אויב אבי על דרך אומרו (תהלים יד א') קאמר נבל בלבד אינן אלהים ושהיאר הראמי אויב ממני את אבי שבשמים. עוד יראה באומרו אבי, שהיא הנשמה, שכל מועצותיו של השטן לאבד הנשמה, והנשמה נקראת אב, כאומרים בזהר פרשת לך לך (ח"א עו.). והוא הוא המונע האדם מעשות חייבו בעבודת ה':

ולא זו בלבד אלא וירד מצרימה, פירוש המקום שבה בו היצר – שהוא גופו של אדם, הוא מצריו של היצר הקרובים אליו,

בסוד (ישעי' סה כה) ונחש עפר לחמו, וחפלים באשר יחפון מדברי עולם הזה ומטעמיו אשר התעבי ה'. כי ארבעה יסודות שבו, הן היום אחר חטא האדם נגשמו ונטמאו, שלסיבה זו גזר ה' מיתה לאדם, וזוהי נשמעים דבריו ופיתוייו ליסודי האדם. גם יקרא הגוף מצרים, לפי שמצר לנפש בתאוותיו. ואומרו ויגר שם, כי בתחלה נכנס כגר כאומרו (ש"ב יב ד) ויבא הלך וגו' (סוכה נב.). במתי מעט, פירוש בכחות מועטים, ואחר כך מתרבים כוחותיו על ידי האדם עצמו, והוא אומרו ויהי שם לגוי גדול עצום, ורב בסוד (תהלים כה יא) וכלחף לעוני פי רב הוא, ופירוש הרב האר"י ז"ל שחוזר אל המפתח 'כי רב הוא', והרמיה שזוהי ה' ביום הכיפורים (ויקרא טז ח) גורל אחד ליי וגורל אחד לעזאזל:

היצר הרע מתגבר עלינו בכל יום ובכל שעה

ואומרו וירעו אותנו המצרים וגו'. פירוש שבאמצעות יסודות האדם גרמו גם לנפש להרשע כמותם, והוא אומרו וירעו אותנו פירוש, עשו אותנו רעים כמותם, כי המזג כשיסריח ימשוך אליו רצון הנפש:

ואומרו ויענינו זה אפיסת כח הלוחם כנגד היצר הרע, לא ולמד ממעשה רב עמרם חסידא (קידושין פא.) שלא היה בו כח להתעלם כנגד המחטיא עד שקרא נורא כי עמרם וכו':

ואומרו ויתנו עלינו עבודה קשה, פירוש שלא נהג היצר בדרך זה בעתים מרוחקים, אלא תמיד בכל שעה ובכל רגע מתגבר על האדם, ולזו יקרא עבודה קשה. עוד נתכוון על פי דבריהם ז"ל שאמרו (שם סג ב.) 'בכל יום מתחדש היצר על האדם בתגבורת חדש', וכנגד זה אמר עבודה קשה:

כל אלה הדברים יאמר עבד ישראל לפני הבורא להתנצל על מנחה קטנה:

צריך להתפלל בכל יום להינצל מהיצר הרע

ואומרו ונצעק אל ה', כאן רמז שצריך האדם להתפלל לה' בכל יום שיליחו מאלו הרע, והוא אומרו ונצעק אל ה' וגו'. ואומרו וישמע ה' את קולנו וגו', פירוש הגם שה' הוא שצרא יצר הרע לבחון האדם בעבודת בוראו, אף על פי כן כשזועקים אליו שומע קולם, מטעם שראה את הרשום, שהוא ענינו ועמלנו ולחצנו. העוני הוא אפיסת כח הלוחם, שאין כח בנו המספיק להלחם בו לגרשו ממנו, העמל הוא שאנו צריכין לעמול במלחמתו, הלחץ הוא הדחק – שדוחק היצר את האדם לחטוא בעל כרחו, ולשלש סיבות שמע ה' את קולנו:

לימוד התורה נקנה ביסודין

עוד יראה, ענינו – זה העניות הנסבך עם לומדי תורה, כאומרים ז"ל (ילק"ש תהלים תרכ"ט) ש'אמרה תורה מפני מה צני עניים', והגם שימצא בן תורה שאין שבת עוני עליו, אף על פי כן יתנהג במדת עוני, כאומרים (אבות פ"א מ"ד) 'כך היא דרכה של תורה ופת במלח תאכל, ומים במסורה תשתה, ועל הארץ תישן, וחיי לער תחיה, ובתורה אתה עמל' וכו'. ואת עמלנו, על דרך אומרים (בבבא נז.)

פניני וידידושי אור החיים הק'

א"י אינה נשפוט בידי שרים

את יי האמרת היום להיות לך לאלהים וגו' (כו, יז). עוד ירצה על דרך אומרום ז"ל (מסכת ח"א קמ"ג) ששאר הארצות נמסרו ביד שרי מעלה, מה שאין כן ארץ ישראל אין עליה שופט מבלעדי ה'. והוא אומרו **את ה' האמרת היום** בכניסתך לארץ, **להיות לך לאלהים**, על דרך אומרו (תהלים י"ג) 'מלפניך משפטי יצא', ולא יבא משפטכם לפני שר ושופט:

צריך להודות על כל הצרות

את יי האמרת היום להיות לך לאלהים וגו' (כו, יז). עוד נתכוין לומר, כי יאמירו ה', הגם כי יביאם במשפט לתת לאיש כדרכיו וכמעשיו הרעים. והוא אומרו **את ה' האמרת וגו' להיות לך לאלהים**, וידוע כי **אלהים** הוא מדת הדין, אף על פי כן יאמיר ה', ויברך על הרעה מעין הטובה:

סגולת ישראל נגד כל העמים

ויי האמרת היום להיות לך לאלהים וגו' (כו, יז). אומרו **להיות לו לעם סגולה**, שהגם שתבא אומה אחרת ותטיב מעשיה ותשתדל להדבק בשכינה, לא ישיגו מדרגת ישראל, ובחינה זו תקרא **סגולה**, וזו היא גדולתם. ואומרו **כאשר דבר לך** - במעשה הר סיני, דכתיב (שמות י"ט) 'והייתם לי סגולה מכל העמים':

או ירצה שהגם שיהיה זמן שיכעיסו ישראל את הבורא, אף על פי כן לא ימיר אותם באומה אחרת. ואומרו **כאשר דבר כאומרום ז"ל (בבב"א ז')** בפסוק (שמות לג טז) 'ונפלינו אני ועמך', שבקש משה מה' שלא ישרה שכינתו על האומות, ופירשנוהו במקומו (תפ"ז ה') שהכוונה היא הגם שתכשיר מעשיה אומה מאומות, וישראל עוברי רצונו, והסכים ה' ודבר לעשות כדברי משה:

עליהם חסדו, גם זו נאמר מופתי הנביאים שזהם ילדיקו הנביא:

יש שתי דרגות - ג'ע של משה וג'ע של מעלה

ואומרו ויביאנו אל המקום הזה. מדבר על עולם העליון שהנשמה בו. והנה אין הנשמה מגעת לדבר כל הדברים האלה אלא אחר עלייתה לעולם העליון שנקרא גן עדן של מעלה, אחר שכבר שבעה ימים בגן עדן שלמטה. ולזה כנגד עמידתה לפני ה' לדבר הדברים האלו אומר **ויביאנו אל המקום הזה**, כי עמידת הנפש שם לבד יש לה בו שעשוע גדול, וכנגד גן עדן שלמטה שכבר זכה בו אומר **ויתן לנו את הארץ הזאת ארץ זבת חלב ודבש**, על דרך אומרו (שה"ש ד יא) **דבש וחלב תחת לשונך**:

ואומרו **ועתה הנה**, פירוש אומרו **ועתה** לשון תשובה (בב"ר כא ו'), שש לפני ה' על פרטי דקדוקי המלות, והגם שהכחוש מדבר במי שכבר זכה בגן עדן שלמטה, אף על פי כן כדי לזכות לגדר עליון ידקדקו עליו ביותו, והוא סוד המשפט שישפוט ה' לעתיד לבא בעמק יהושפט (מדרש תהלים ח"ג), שממנו פחד ורבה שמואל כשהעלתו בעלת אוב (תנ"ג ד:):

ואומרו **הנה הבאתי את ראשית וגו' אשר נתת לי**, כמו שפירשתי למעלה במאמר 'אשר ה' אלהיך נותן לך':

'אשרי מי שעמלו בתורה' וכו', ומה גם בדורות האחרונים שרצו עמלה להוציא לאור משפט אחד והלכה אחת. **ואת לחצנו**, כי כל הנסמך לתורה רבו לחציו, ועיני כל חליו יצברו (ע"פ תהלים קמה טו):

עצות ליצול מיצר הרע, ע"י תפילין ציצית ומזוזה, או ע"י התורה

ויביאנו יי ממצרים ביד חזקה ובזרע נטויה ובמורא גדל ובאותות ובמפתים: ויביאנו אל המקום הזה ויתן לנו את הארץ הזאת ארץ זבת חלב ודבש: (כו, ח-ט)

ואומרו ויביאנו ה' ממצרים. זו הלכת יצר הרע וכוחותיו המאירים אותנו, כי הוא המכיל מיצר הרע, כאומרום ז"ל (קידושין ל:): **ש'לולי ש' עוזר לאדם כנגד יצר הרע**, אין אדם שליט להנצל ממנו, דכתיב (תהלים לו לב-לג) **לופה קשע - זה יצר הרע, לפזיק ומפקש להמיתו**, יי לא יעזבנו בידו. ואומרו **ביד חזקה וגו'**, רמז לדברים שבאמצעותם יצילו ה' וכו', והוא על דרך אומרום ז"ל (ס'ס) **'אמר הקדוש ברוך הוא בראתי לכם יצר הרע בראתי לו תכלין - שהיא התורה'**. והוא אומרו **ויביאנו ה' וגו'**, **ביד חזקה** - זו תורה, שנתנה מימינו של הקדוש ברוך הוא, דכתיב (לעיל ג ד) **מימינו אש קת למו**. גם נתנה בגבורות מן ה' (לעיל ד לו):

ואומרו ובזרע נטויה וגו', רמז לשלשה דברים שבאמצעותם ניכר אדם מיצר הרע, כאומרום ז"ל (מנחות מג): **'כל מי שיש לו תפילין בזרעו, וליצית בבגדו, ומזוזה בפתחו, לא במהרה הוא חוטא'**. כנגד תפילין בזרעו - אומר **ובזרע נטויה**, שמלות תפילין בזרעו. ואומר **ובמורא גדול** - כנגד תפילין של ראש. וכנגד ליצית - אומר **ובאותות**, כי מלות ליצית הוא סימן לנו שאנו עבדי הקדוש ברוך הוא, וכמו שפירשנו בפרשת ליצית (במדבר טו לט), גם תקרא כן ברמז התכלת שבו, כמו שכתב רמב"ן (ס'ס פס' לז) **שרומז אל מדה הכוללת שנקרא אותות**. וכנגד המזוזה - אומר **ובמזופתים** כמשמעה, גם תקרא המזוזה מופת - להיותה מופת לזוז מות מישראל (תקו"ז תי' כב סו), כאומרום בספר הזהר (ח"ג כסה): **ש'כמה כחות הקליפות נרתעים, בראותם שם שדי על פתח בית ישראל**:

עוד אפשר שכל הכתוב ירמוז אל התורה, שבה ינצל אדם מיצר הרע ומתאוות עולם הזה, ואמר חמשה ענינים כנגד חמשה חומשי תורה. **ביד חזקה** כנגד ספר בראשית, כי שם נאמר מעשה ידי יוצר, אשר כוננו ידיו עולם ומלואו. ואמר **ובזרע נטויה** כנגד ספר שמות, כי בו חשף את זרעו, והראה גבורותיו במעשה מאירים ובים ובנתינת התורה. ואמר **ובמורא גדול** כנגד ויקרא, כי שם אור מעשה [עבודת] המשכן, ושכונת שכינתו, ואור על מורא המקום, וקידש הבית בשני גדולי ישראל (ע"י זכאים קטו: ורש"י שמות כט מג), ולזה יחס לספר זה **מורא גדול**. ואמר **ובאותות** כנגד ספר חומש הפקודים - במדבר, על שם א"ש על קגלו באתת (במדבר ד ד). ואמר **ובמזופתים** כנגד ספר דברים, כי בו דבר משה אל כל ישראל (לעיל א א) והוכיח במזופתים על פחזותם, ועל טוב ה' וחסדו עמהם, והוכיח כי לא שלם ה' להם כמעשיהם הרעים, וגבר

שכר ותענוג הצדיקים לעתיד לבא

וְעַתָּה הִנֵּה הִבַּאתִי אֶת רֵאשִׁית פְּרֵי הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נָתַתָּה לִּי יְיָ וְהִנֵּחַתָּ לִּפְנֵי יְיָ אֱלֹהֶיךָ וְהִשְׁתַּחֲוִיתָ לִפְנֵי יְיָ אֱלֹהֶיךָ וְשִׂמַּחְתָּ בְּכָל הַטּוֹב אֲשֶׁר נָתַן לְךָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ וּלְבֵיתְךָ אֲתָה וְחֵלְוֵי וְהִגֵּר אֲשֶׁר בְּקִרְבְּךָ: (כו, יא)

כל הטובות שבעולם:

ואומרו ולביתך. כי לא לנשמה לבד יגיע הטוב, אלא גם לבית הנשמה, שהיא רוח ונפש, שהם משכן הנשמה, כל אחד יתעדן כפי יכולתו:

ואומרו וחלוי. יתבאר על פי דבריהם ז"ל שאמרו בזוהר (ח"ב דף: וזה לשונם: 'זכה יתיר יהבין ליה נשמתא וכו', זכה יתיר יהבין ליה נשמתא מאור אלילות' וכו', ע"כ. ולבחינה זו יקרא הכתוב לוי, לפי שמתלוות עם האדם מחדש:

ואומרו והגר. יתבאר על פי דבריהם ז"ל (זוה"ק ח"ג דף: ריז). שאמרו, כי כשיגיע ליד אדם מלוא מלואות שמיים נהגות תמיד, אותם הנשמות שכבר נסתלקו מהעולם, והם חסרי מלוא ז', באים וגרים עם העושה המלוא, על זה הדבר, קרובים לשכר ורחוקים מן ההפסד, כאמור באורך בדברי המקובלים (שער הגלגלים הקדמה ב), וכנגד בחינה זו אמר והגר אשר בקרבך:

ואומרו והשתחוית לפני ה'. בזה העיר רוח חיים בטובה המופלאת בעדות (בעדנות) המופלג אשר יזכו אליו הצדיקים, והוא שתתקרב נפש הצדיק לפני אור הנערב, ותשתחוה לפניו באין מסך מצדל, אשרי נפש אדם שתגיע לגדר מופלג כזה, והוא אומרו והשתחוית לפני ה' אלהיך, שם תכיר הנפש אלהיה:

ואמר סמוך לזה ושמחת בכל הטוב, על דרך אומרו (תהלים קמה ט) טוב יי, ולהעריך על זה אמר בכל הטוב, פירוש דבר הכולל כל הטוב, ואין זה אלא הקדוש ברוך הוא, שהוא מקור הטוב. אשר נתן לך, פירוש כי דבר זה אין ערך אליו אלא מתנת חנם. ואמר לך, לשלול זולתו, לא מלאך ולא שרף יזכה לזה:

גם ירמוז במאמר בכל הטוב אל התורה, כאומרם ז"ל (ברכות ה.) 'ואין טוב אלא תורה', שאם היו בני אדם מרגישין במתיקות ועריבות טוב התורה, היו משתגעים ומתלהטים אחריה, ולא יחשב צעייניהם מלא עולם כסף וזהב למאומה, כי התורה כוללת

ב' השפעות מלמעלה, השפעת נשמות והשפעת מזון

הַשְׂקִיפָה מִמַּעַן קִדְשָׁךְ מִן הַשָּׁמַיִם וּבִרְךָ אֶת עַמְּךָ אֶת יִשְׂרָאֵל וְאֵת הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נָתַתָּה לָנוּ בְּאֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לְאַבְרָהָם אֶרֶץ זָבַת חֶלֶב וְדָבָשׁ: (כו, טו)

ולא נשאר אלא השפעת חיות העולמות והשפעת המזון שהוא מוכרח לקיום העולמות: והוא אומרו השקיפה ממעון קדשך כנגד השפעת הנשמות, והשקפה זו היא עליונה במקום גבוה הנקרא קודש. וכבר גילו המקובלים (זוהר ח"ב דף: קכא). מה בין הדרגת קודש להדרגת קודש, כי (קדוש) [קודש] למעלה, והמשכיל יבין. וכנגד השפעת חיות העולמות אמר מן השמיים, זה זיווג למטה מהראשון. ואמר כנגד מאמר השקיפה, וברך את עמך ופירשו רבותינו ז"ל (מע"ש פ"ה מי"ג) צבנים וצנות, וזה יצדיק פירושנו שעל זיווג הנשמות הוא אומר. וכנגד מאמר (את) [מן] השמיים, אמר ואת האדמה, שהיא ברכת המזון. ונכון:

השקיפה ממעון וגו'. לרדך לדעת, למה כפל לומר ממעון וגו' מן השמיים, ואם לכנות שם מקומו יתברך בלשון קדושה, היה לו לומר על זה הדרך 'השקיפה ממעון (וגו') [קדשך] השמים'. ונראה שהכתוב יעיר סוד אחד, והוא כי האדון ברוך הוא הכין שתי השפעות למעלה, אחת השפעת הרוחניות שהם הנפשות הטהורות, ואחת השפעת הטוב לנשמות הנבראים שהוא מזון לכל. ושנים אלו יקראו להם רבותינו ז"ל (זוה"ק) זיווג, שכל שיש צבחינה משפיע וצבחינה נשפע יתכנו בשם זיווג ופעולת השפעה הבאה על ידי חיבור של משפיע ונשפע נקרא זיווג. ואמרו המקובלים (ע"ח שער ו פ"ח) שמיום שנחבר הבית נפסק השפעת הנשמות וחלשותו,

אֵת יְיָ הָאֱמֻנָה הַיּוֹם לְחַיּוֹת לְךָ לְאֱלֹהִים וּלְלֵבָת בְּדִרְבּוֹי וּלְשֹׁמֵר חֲקֵיו וּמִצְוֹתָיו וּמִשְׁפָּטָיו וּלְשִׁמְעַ בְּקוֹלִי: (כו, יז)

ללכת בדרכי ה' ע"פ ההכרה

'מניין לשומע מפי קטן וכו' כשומע מפי הגבורה, דכתיב (לעיל טו ה) אם שמוע תשמע בקול יי אלהיך:

חייב לימוד התורה הוא גם אחרי שכבר יודע הכל וטעם שזוה על עסק התורה באחרונה, להעיר שהגם שהשיג אדם לדעת כל האמור וקיימו, אף על פי כן לא יאמר מה לי ללמוד תורה, אם לדעת מה יעשה ישראל – הגה ידעתי וקיימתי כל דברי ה', אלא אף על פי כן חייב הכתוב תלמוד תורה, והוא אומרו אחר כל מה שחייב לעשות ולשמור בקולו, כי מלוא תלמוד תורה היא מלוא פני עממה, שאין זמן ליפטר ממנה עד יום מותו, דכתיב (במדבר יט יז) זאת תפורה אדם פי ימות בזה:

ואומרו וללכת בדרכיו, פירוש הגם שלא נזה ה' ללכת בזה, אף על פי כן כשיכירו בזה שהם דרכי ה', כל אשר הוא עושה יעשו כן בני ישראל, כגון ציקור חולים, קבורת מתים וכדומה, שמצינו לה' עושה אותם (עיי' סוטה יד.), ילכו גם הם בדרכיו:

חקיו – הם מלוא שאין בזה טעם, מצותיו – הם מלוא שהשכל גם כן מסכים עליהם, משפטי – הם דינים שמסר לשפוט בין איש ובין רעהו. ולשמור בקולו – זה תלמוד תורה, ודקדק לומר בקולו, על דרך אומרם ז"ל (ספרי פי"א מא) וזה לשונם:

פניני וחידושי אור החיים הק'

השו"ת משפיע תמיד טובות רק לפעמים מתעכבים בבי"ד

ובאו עליה כל הברכות האלה והשיגה (כח, ט). ואומרו והשיגו, יתבאר על דרך אומרו ז"ל (שערי אורה להר"י ניקטליץ) שער ו כי האדון אלהי ישראל מדותיו רחמים על הדופק על רחמיו, ימלא ה' משאלותיו להריק עליו טובה כאשר יחפוץ, אלא שבהגעת הטוב ההוא למטה, ישפטו סנהדרי מעלה אם ראוי, אם אינו ראוי לא יגיעו. לזה אמר והשיגו הברכות, שזה הוא עיקר ההבטחה שלא יתעכבו בבתי דינים שלמטה:

קדושת ישראל יהיה גדול מקדושת המלאכים

יקימה יי לו לעם קדוש וגו' (כח, ט). ודקדק לומר תיבת לו, להעיר שיהיו ישראל במקום המלאכים שברר ה' לו לעמוד לפניו, שנקראים קדושים דכתיב (מלאך ח יג) 'ויאמר אחד קדוש', יקים ה' אותנו במקומם לעם קדוש, ויהיו המלאכים שריים להם, וכן אמר (במדבר כג כג) 'כעת יאמר ליעקב' וגו' (במד"ר כ ט):

הנשמו מעבירות יש לו צלם א' שכל הבריות מזדעזעים ממנו

וראו כל עמי הארץ כי וגו' (כח, י). גם זה הוא מכוון כנגד שמירת מצות לא תעשה, כי כל זמן שהאדם שומר עצמו מהעבירות, אין צלם אלהים עובר מעל פניו, וכל הנבראים אדם ובהמה מזדעזעים ממנו. מה שאין כן המתעב מעשיו, מעבירין ממנו הצלם, וכמאמר קין (בראשית ד יז) 'והיה כל מוצאי' וגו':

הנשמו מעבירות יוכה לבנים טובים

והזיתך יי לטובה בפרי בטנה וגו' (כח, יא). והכוונה היא כי לפי שבאמצעות שמירת האדם עצמו מהעבירות לא ידבקו בו כוחי הרע, שמזה יסובב שהבנים היוצאים ממנו יהיו מבחינת הרע, ועיין מה שכתבנו באורך בפרשת ויחי בפסוק ראובן בכורי אתה ויערבו לך הדברים. לזה אמר ביעוד שמירת מצות לא תעשה והזיתך ה' לטובה בפרי בטנה, שיהיו הבנים הנותרים אחריו למדה טובה ולא למדה רעה:

גם ע"י רפואות לא יתרפאו המכות

מכות גדלות ונאמנות וחלים רעים ונאמנים: (כח, נט). אומרו נאמנים, נתכוון לומר שהגם שיעשו להם רפואה טבעית שיוסרו בה, אף על פי כן נאמנים בשליחותם, מהם לא יזועו, עד בא דבר ה' לסור ממנו:

שמירת כל המצוות הם מעלות מיוחדות לישראל

את יי האמרת היום לחיות לך לאלהים וללכת בדרךיו ולשמור חקיו ומצותיו ומשפטיו ולשמע בקול: ויי האמירך היום לחיות לו לעם סגולה באשר דבר לך ולשמור כל מצותיו: ולתתך עליון על כל הגוים אשר עשה לתהלה ולשם ולתפארת ולחיותך עם קדש ליי אלהיך באשר דבר: (כו, יז-יט)

ולשמור כל מצותיו. יש להעיר בדבר, הלכא דבר זה הוא מתנאי הכבוד שרשם במעשה ישראל לה', כמו שכתוב בפסוק את ה' האמרת, ומה מקום להזכירו בדברים שמה' לישראל:

ואולי כי תפארת ישראל היא מה שהעלה ורומם אותם צה"ל כל המלות, מה שלא עשה כן לראשונים, שהגם שנתן מלותיו יתברך לאדם ולנח ולהאבות, לא נתן אלא שנים ושלשה גרגרים, אבל לישראל נתן שמירת כל מצותיו יתברך (שה"ש א ה). ויש לך לדעת, כי כל המלות אינם אלא שמירה מהתיעוב ומלכלוך הנפש, ובהשלמת שמירת המלות יהיה האדם שלם מכל מוס ומכל לכלוך:

ב' יראה כי ה' יחזק זרועות לשמור כל המלות, כי לא הכל זוכים לדבר זה, הגם שיחפצו לשמור לא יזדמן לידם, ואם יזדמן לא תשיג ידם, ואם תשיג לחלק מהמלות לא תשיג לכל המלות, ואמר כאן כי ה' האמיר לשמור כל מצותיו:

ג' יראה על דרך אומרו (קהלת ח ה) שומר מן לא ידע דבר קטן, ואמרו ז"ל (פסחים טז) 'שלושי מלה אינם ניזוקין', והוא מאמר הכתוב כאן ולשמור, פירוש ה' ישמור כל מצותיו, לכל יאח מהם דבר תקלה:

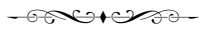
ד' יראה להעיר בדבר שלא השיגו משה עצמו ע"ה, הגם היותו בכלל עם פגולה, והוא על דרך אומרו ז"ל (סוטה יד) צענין תפלת משה ליכנס לארץ, וזי לאכול מפירותיה וכו', אלא אמר משה יש הרבה מלות שחלויות בארץ וכו', ע"כ. והוא מה שנתכוון לומר להם, ראו מעלתכם שה' האמיר אתכם וגו' ולשמור כל מצותיו, ולזה דקדק לומר האמירך היום, פירוש בזמן זה שאתה באים אל הארץ, ושם תשמרו כל המלות, וזו מעלה שלא השיגה אפילו משה:

והנה תמצא ששה מעלות בפסוק את ה' האמרת, א' לחיות לך לאלהים, ב' ללכת בדרךיו, ג' לשמור חקיו, ד' ומצותיו, ה' ומשפטיו, ו' ולשמע בקולו. כנגדם אמר ה' שש מעלות לכנסת ישראל, א' לחיות לו לעם פגולה זה כנגד 'להיות לך

מעלות עסק התורה

והיה אם שמוע תשמע בקול יי אלהיך לשמור לעשות את כל מצותיו אשר אנכי מצוה היום ונתתך יי אלהיך עליון על כל גווי הארץ: ברוך אתה בעיר וברוך אתה בשרה: ברוך פרי בטנה ופרי אדמתה ופרי בהמתה וגו': ברוך טנאך ומשארתך: ברוך אתה בבאך וברוך אתה בצאתך: ויתן יי את איביך חקמים עליך נגפים לפניך וגו': יצו יי אתה את הברכה באסמיה ובכל משלח ידך וברכה בארץ אשר יי אלהיך נתן לך: (כח, א-ח)

משאלותיו להריק עליו טובה כאשר יחפז, אלא שזהגעת הטוב
הוא למטה יספטו סנהדרי מעלה אם ראוי, אם אינו ראוי לא
יגיעו, לזה אמר **והשיגוד** הברכות, שזה הוא עיקר ההבטחה
שלא יתעכבו צדתי דינים שלמטה:

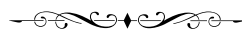

הברכות שהם כנגד שכר תלמוד תורה

והנה תמצא שכל הברכות האמורות בענין הם מכוונים כנגד
שכר תלמוד תורה, על זה הדרכ, **אומרו ברוך אתה בעיר וגו'**,
על דרך אומרים ז"ל (ע"ז יט:): 'דבר זה כתוב בתורה ושני צנזאים
ומשולש בכתובים, כל העוסק בתלמוד תורה נכסיו מולכים'.
ואומרו **ברוך פרי בטןך**, לא ולמד מעובד אדום הגיתי אשר
נכנס אלכל ארון התורה, מה עאלמו פרי בטנו בזמן מועט (ש"צ ו יא),
כאומרים ז"ל (ברכות סג:): שאשתו ושמונה כלותיו ילדו כאחד ששה
צכרם אחד:

ואומרו ברוך אתה בבואך וגו', שתהיה יליאתו מן העולם
כלל חטא וכו' (ב"מ קז:), וזה יהיה באמצעות תלמוד תורה שתגין
עליו מהחטא. ואומרו **יתן ה' את אויביך וגו'**, על דרך אומרו
(דה"צ כ כב) **וְצִנְעַת הַחֶלֶף בְּרִנָּה וְהַתְּהִלָּה נָתַן יי מְאֻרָּבִים עַל צְנִי עֲמֹון**
[מואָב] וְהָרַ שְׁעִיר וגו' וַיִּנְגַּפּוּ, ואמרו רבותינו ז"ל (שמו"ר מז ה) 'אין
רינה אלא תורה':

ואומרו יצו ה' אתך את הברכה וגו', גם לא סדר צרכה זו
למעלה עם האלחות קנייני הטובות, כי שם מקומה ולא אחר
מפלת אויב, בא להבטיח שלא יארע לו אשר יארע לבדל הנס,
אשר יתקנאו בו המקטריגים על שפעשה לו דבר חדש ושמשוהו
עליונים, וזה הפך הטבע, ולא ולמד ממעשה רבא (תענית כד:)
שהוריד גשמים שלא בעתם וכדומה לזה, אשר על כן אמר סמוך
למאמר **יתן ה' את אויביך וגו'** – שזה הוא נס, **יצו ה' אתך**
את הברכה – שלא ישלוט עין הרע בה. גם אמר **וברכך**
בארץ וגו', פירוש שלא יאספו האומות עליכם לנקום נקמת
הגופים, כמו שאמר יעקב לבניו במעשה שכם (בראשית לד ז):

הברכות לשמירת מצוות לא תעשה

יְקִימְךָ יי לֹא לְעַם קְדוֹשׁ בְּאֶשֶׁר נִשְׁבַּע לְךָ בִּי תִשְׁמֹר אֶת מִצְוֹת יי וְהִלַּכְתָּ בְּדַרְכָּיו: וְרָאוּ בָּל עַמִּי הָאָרֶץ בִּי
שֵׁם יי נִקְרָא עָלֶיךָ וְרָאוּ מִמֶּנִּי: וְהוֹתֵרְךָ יי לְטוֹבָה בְּפָרִי בְּהִמָּתֶךָ וּבְפָרִי אֲדָמָתְךָ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר
נִשְׁבַּע יי לְאַבְרָהָם לֵאמֹר לְךָ: (כח, ט-יא)

לעם קדוש. ודקדק לומר תיבת לו, להעיר שיהיו ישראל במקום
המלאכים שצבר ה' לו לעמוד לפניו שנקראים קדושים, דכתיב
(דניאל ח יג) **וַיֹּאמֶר אֶחָד קְדוֹשׁ, יְקִים ה' אותנו במקומם לעם קדוש**
ויהיו המלאכים שיריים להם, וכן אמר (במדבר כג כג) **כֵּתֵב יֹאמֶר**
לְיַעֲקֹב וגו' (במד"ר כ כז):

ואומרו **וראו בל עמי הארץ וגו'**, גם זה הוא מכוון כנגד
שמירת מצוות לא תעשה, כי כל זמן שהאדם שומר עאלמו
מהעבירות אין כלל אלהים עובר מעל פניו, וכל הנצרכים אדם
ובהמה מזדעזעים ממנו, מה שאין כן המתעב מעשיו מעבירין
ממנו הכלל, וכמאמר קין (בראשית ד יד) **וְהָיָה כָּל מִלְּאִי וַיְהַגְּנוּ**
וגו':

והיה אם שמוע וגו'. כריך לדעת מקום גזירת הכתוב,
אם הוא מאמר **ונתנך וגו'**, היה לו לומר **יתנך ה'**, כי מאומרו
ונתנך משמע שמוסיף על הקודם. ואולי שגזירת הכתוב הוא
תשמע בקול ה', והכונה בזה כי על ידי עסק התורה יעלה
במעלות לזכות שה' ידבר בו, והוא אומרו **תשמע בקול ה'**
אלהיך. עוד ימשך כך מהשמיעה לשמור ולעשות, שהתורה
מלכת מן החטא הרמזו בשמירה. גם תלמוד תורה גדול כחו
שמביא לידי מעשה, והוא אומרו **ולעשות**. ועוד כך **ונתנך ה'**
עליון וגו':

והיו מדרכינו יכוין הכתוב לומר, שכריך שיעסוק בתורה
בגדר מעלתם על הדברים, שממקום קדוש עליון באו, והוא
אומרו **תשמע**, פירוש תהיה שמיעתך אותם כפי ערך המדבר
אותם, שהוא ה' **אלהיך**. ועוד לשמור ולעשות, על דרך אומרים
ז"ל (אבות פ"ד מ"ה) 'הלומד על מנת ללמד מספיקין זידו ללמוד
וללמד, והלומד על מנת לעשות' וכו' ע"כ, הרי שמוצח הלומד
הוא לקיים, והוא אומרו **אם שמוע וגו'**, פירוש שתשמע
לשמור ולעשות:

ונתנך ה' [אלהיך] עליון וגו'. הנה האדון חלק יעודי
הטובה כנגד קיום המצוות, כל אחד כפי מה שראוי לו. כללות
המצוות הם שלשה הרשומים בפסוק (א) **אם שמוע תשמע, והם**
תלמוד תורה, ושמירת לא תעשה, וקיום מצוות עשה. כנגד תלמוד
תורה יעד צרכה **ונתנך ה' עליון ובאו עליך כל הברכות**
האלה והשיגוד, ופירוש הכתוב שזה יהיה כנגד שכר אם שמוע
וגו', כמה שגמר אומר **בי תשמע בקול ה' אלהיך**, הרי שיעוד
זה הוא כנגד שכר תלמוד תורה, והוא גם כן מכוון אליו, כי
באמצעות התורה ישתנו למעלה מכל האומות שאינם בני תורה:

ואמר עוד **ובאו עליך כל הברכות וגו'**, פירוש נוסף על
יעוד ונתנך ה' עליון, עוד לו צרכות אלו בשכר תורה. ואומרו
והשיגוד, יתבאר על דרך אומרים ז"ל (שערי אורה שער ו) כי האדון
אלהי ישראל מדותיו רחמים על הדופק על רחמיו, ימלא ה'

והותירך ה' לטובה בפרי בטןך. הגם שכבר אמר למעלה (פס' 7) פְּרוּך פְּרִי בְטֶנְךָ, לפי שיעור הראשון הוא כנגד תלמוד תורה, ויעוד זה הוא כנגד שמירת המצוות, לזה הוּכַר לפרט שכר כל אחד, שאין אחד נלמד מחברו. ודקדק לומר והותירך ה' לטובה ולא אמר 'פרוך פרי בטןך' וכנ"ל, לפי שיעור זה הוא מדה טובה שמכוננת כנגד שמירת מצוות לא תעשה, והכונה היא, כי לפי שבאמצעות שמירת האדם עצמו מהעצירות לא ידבקו בו כוחי הרע, שמזה יסובב שהבנים

(פסוק 7):

הברכות לשמירת מצוות עשה

יפתח יי לך את אוצרו הטוב את השמים לתת מטר ארצך בעתו ולברך את כל מעשה ידך וחליות גוים רבים ואתה לא תלזה: ונתנה יי לראש ולא לזנב והיית רק למעלה ולא תהיה למטה כי תשמע אל מצוות יי אלהיך אשר אנכי מצוך היום לשמור ולעשות: (כח, יב-יג)

ואומרו ונתנה ה' לראש וגו', פירוש שיהיו ישראל תחת ממשלת ראש העולם, שהוא אלהי ישראל, ולא לזנב, שהם שרי מעלה, ובזה תמיד יהיו במדרגה העליונה, כאומרו והיית רק למעלה ולא תהיה למטה, על דרך אומרים ז"ל (תנחומא וילא 3) בפסוק (ויקרא 10) ואתה אל תיכר עבדי יעקב, שראה יעקב בסולם עולים ואחר כך יורדים (בראשית כח יב), חשב שגם הוא כן אחר שיעלה ירד, תלמוד לומר אל תיכר וגו'. והוא אומרו ולא תהיה למטה, הטעם, כי תשמע וגו', פירוש כנגד מצוות עשה, כמו שגמר אומר ולעשות. וטעם שלא אמר בפירוש כי תעשה מצוות, לפי שיש מצוות כמה וכמה שאינם ביד האדם לעשותם, לזה אמר כי תשמע וגו' ולעשות, פירוש תקבל עליך לעשות:

וטעם אומרו לשמור ביעוד זה, בא הכתוב להודיע כי אין יעוד למצוות עשה אלא אחר שהקדים להם שמירת מצוות לא תעשה, שאם לא כן זכחי לשעשים תועבה (משלי כח כז), וכל מצוה שעושה בעל עצירות שורה עליה סטרא אחרא ואינה עושה פרי, לזה הקדים לומר לשמור ואחר כך אמר ולעשות – שהוא מעשה המצוות, שעליו באו היעודים הטובים האמורים מהותירך

(פס' יא) עד סוף:

הברכות לשמירת מצוות עשה

והיה אם לא תשמע בקול יי אלהיך לשמור לעשות את כל מצוותיו וכו' ובאו עליך כל הקללות האלה ושיגור: ארור אתה בעיר וארור אתה בשדה: ארור מנאך ומשארתך: ארור פרי בטןך ופרי אדמתך שגר אלפיך ועשתרת צאנך: ארור אתה בבאך וארור אתה בצאתך: ישלח יי בך את המארה את המחומה ואת המוגרת בכל משלח ידך אשר תעשה עד השמרך ועד אבדך מחר מפני רע מעלליך אשר עזבתני: (כח, טו-כ)

והתחיל בעונש ציטול תלמוד תורה, ואמר ארור אתה בעיר וגו' עד מאמר ועד אבדך מחר, וגמר אומר מפני רוע מעלליך אשר עזבתני, הרי שהקללות האמורות עד עתה הם כנגד עזיבת התורה, כי העוזב תורה כעוזב ה', וכן תמלא שהקפיד ה' כל כך על עזיבת התורה ואמר (ויקרא 10 יא-יב) על מה אבדה הארץ ויגור! ויאמר ה' על עזבם את תורתך, והוא אומרו כאן ועד אבדך מחר מפני רוע מעלליך אשר עזבתני:

והיה אם לא תשמע וגו'. התנה הכתוב על שלשה דברים, תלמוד תורה ותשמע בקול ה' אלהיך, ושמירת מצוות לא תעשה ולשמור, וקיום מצוות עשה ולעשות, שצריך שיהיו שלשתם יחד. הכונה, שהגם שלמד תורה, אם לא ישמור, או אם ישמור ולא יעשה, או אם יעשה שניהם ויצטל מתלמוד תורה, יבואו עליו הקללות רחמנא ליכלן, כאשר יבאר מה שנוגע לכל אחת מהנה, עונש כל אחד בפני עצמו:

יִדְבֶּק יי בָּךְ אֶת הַדָּבָר עַד בִּלְתֹּי אֶתְּךָ מֵעַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר אַתָּה בָּא שְׂמָה לְרִשְׁתָּהּ: וְכוּ': וְהָיוּ שְׁמִיךְ אֲשֶׁר עַל רֹאשְׁךָ נְחֹשֶׁת וְהָאָרֶץ אֲשֶׁר תַּחְתֶּיךָ בְּרִזָּל: וְכוּ': וְתִנָּךְ יי נִגַּף לִפְנֵי אֵיבֶיךָ וְגו': (כה, כא-כה). הוּא יִלְוֶךְ וְאַתָּה לֹא תִלְוֶנּוּ הוּא יִהְיֶה לְרֹאשׁ וְאַתָּה תִּהְיֶה לְזָנָב: וּבָאוּ עֲלֶיךָ כָּל הַקְּלָלוֹת הָאֵלֶּה וְרִדְפוּךָ וְהִשְׁיגוּךָ עַד הַשְׁמֵדָה כִּי לֹא שְׂמַעְתָּ בְּקוֹל יי אֱלֹהֶיךָ לְשִׁמּוֹר מִצְוֹתָיו וְחֻקָּיו אֲשֶׁר צִוָּךְ: וְהָיוּ בָּךְ לְאוֹת וּלְמוֹפֶת וּבִזְרָעְךָ עַד עוֹלָם: (פס' מה-מו)

והיו שמיך וגו', על דרך אומנם ז"ל (זוהר ח"א סז). שצאמלעות העבירות יסתתמו פתחי ההשפעות, כסוד (איוז יד יא) וְנִהַר יַחְרֵב וְיִבָּשׁ. וכן אומרו יתנך ה' נגף וגו', גם זה יסובבו העבירות כרמוז בפסוק (קהלת ח ט) אֲשֶׁר שָׁלַט הָאֵדָם בָּאֵדָם לָרַע לוֹ, פירוש לסיבת הרע אשר לו דבוקה זו, כרמוז במאמר ידבק ה' בך את הדבר.

וכן כל הקללות האמורים בענין, יסובבו ממעשה הרעה:

ואומרו והיו בך לאות ולמופת. כי העובר עבירה אחת נרשמת על מלכו. ואומרו ובזרעך עד עולם, כי נפש אדם רע על ידי שדבוקים זה חלקי הטומאה כמו שאמרנו, בניהם אשר יולידו כמוהם יהיו, כמו שביארנו באר היטב דבר זה בפרשת ויחי בפסוק (בראשית מט ג) ראוּבֵן בְּכוֹרִי אַחֲתָהּ. גם זה הוא סוד מיתה שנגזרה על אדם ועל כל דורות הבאים ממנו, מטעם שכל היוצאים ממנו טעמו מות בחטאו, והוא סוד ערלת אדם. לזה אמר ובזרעך עד עולם, כי כשידבק חלק הרע עם האדם, ישתלשל מזה לזה עד עולם, וכריך עולם רב לנקותו מנפשו:

ידבק ה' וגו'. עונש זה וקללות האמורות עד ואתה תהיה לזנב (פס' מד), הם כנגד ביטול מצות לא תעשה, ולזה גמר אומר ובאו עליך כל הקללות וגו' כי לא שמעת בקול ה' לשמור מצותיו, הרי שקללות האמורות בענין הם על ביטול מצות לא תעשה:

והמשביל יצין בכל הקללות שהם רעות הנמשכות מהעבירות. ואומרו ידבק ה' בך וגו', לפי שהעובר אפילו עבירה אחת קונה לו חלק רע שיהיה נדבק בנפשו לטמאה, והוא סוד תחלוף הנפש כידוע, וחלק הרע נקרא דבר, על דרך אומנם ז"ל (רש"י שם מדקש אגדה) בפסוק (מזכרון ג ה) לִפְנֵינוּ יִלָּךְ דָּבָר, שידבר על ס"מ הרשע שנקרא דבר, וידוע שכל כוחי הרע הם ענפיו של ס"מ ויקראו על שמו. גם קללת שחפת וקדחת וכו', הם דברים המסובבים מהעבירות, על דרך אומנם בגמ' (שבת נה). 'אמר ר' אחי אֵין מִיתָה בְּלֹא חֲטָא וְאֵין יִסּוּרִין בְּלֹא עוֹן, כי העון יוליד תחלואים בגוף, כאומרו (ירמ' כ יט) תִּיַּסְרֶךָ קָעֲתָךְ וְגו'. וכן אומרו

הקללות יגיעו גם ליחידים העוברים

יִדְבֶּק יי בָּךְ אֶת הַדָּבָר עַד בִּלְתֹּי אֶתְּךָ מֵעַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר אַתָּה בָּא שְׂמָה לְרִשְׁתָּהּ: וְכוּ': וְהָיוּ שְׁמִיךְ אֲשֶׁר עַל רֹאשְׁךָ נְחֹשֶׁת וְהָאָרֶץ אֲשֶׁר תַּחְתֶּיךָ בְּרִזָּל: (כה, כא-כג). אֵשׁה תֹאֲרִשׁ וְאִישׁ אַחֵר יִשְׁגַּלְנָה וְיִשְׁכַּבְנָה בֵּית תַּבְנָה וְלֹא תֵּשֵׁב בּוֹ כָּרֶם תִּטַּע וְלֹא תִחְלְלֶנּוּ: (פס' ב). אֵלֶּה דְבָרֵי הַבְּרִית אֲשֶׁר צִוָּה יי אֶת מֹשֶׁה לְבָרֵת אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּאָרֶץ מִזְרָב מִלִּבְדֵּי הַבְּרִית אֲשֶׁר בָּרַת אֶתָּם בְּהָרִב: (פס' סט)

יחיד, מטעם שכתבנו. ואמר גם כן אשה תארש וגו' בית תבנה וגו' (פס' ב), סתמו ביחיד ממש:

ומעתה הרוחנו למה לא נאמרה נחמה בהם, כי לא נאמרה נחמה אלא בקללה שהם לכללות ישראל, כי לא יעצם לכלותם, ושיזכור להם ברית אבותם, גם יזכור הארץ, מה שאין כן היחידים מהם כי ירשיעו – אש תאכלם עד עולם. והלא תמצא שזה ה' לאבד עיר מישראל ולקשומה תל עולם – והיא עיר הנדחת (לעיל יג יג-יח), ואין צריך לומר אדם כי ירשיע – להמיתו בבית דין, ומה נחמה יש לזה אחר אובדו. וכן תמצא בפרשת נצבים, כשהזכיר ה' רשעת משפחה אחת ושבט, אמר (להלן כט יט) וּמָקָה יי אֶת שְׁמוֹ וְגו' ולא הזכיר נחמתו, וכמו כן בקללות האמורים בפרשה זו, להיותם ליחידים מישראל:

וראיתי להעיר, למה לא נאמרו נחמות בקללות האלו, כסדר האומר בקללות שפרשת בחקותי. גם יש להעיר למה כפל הקללות, ולא הספיק קללות שאמר בפרשת בחקותי:

ונראה כי הוצרך לכפול הקללות, לפי שקללות שפרשת בחקותי נאמרו לכללות ישראל, שכן נאמרו כולם בלשון רבים, מתחלתם ועד סופם, ויש מקום לומר שאם חלק מישראל יטיבו מעשיהם אין ה' מקפיד על חלק המרשיע, לזה באו קללות האמורים בפרשה זו ונאמרו כולם בלשון יחיד, ונתכוון לדבר בין בערך יחיד ממש, בין בערך חלק מישראל, הגם שיהיו רבים בערך כללות ישראל יתיחס להם יחיד. ולזה תמצא שאמר והיו שמיך אשר על ראשך וגו' (פס' כג), ישא ה' עליך גוי מרחוק (פס' מט), זה כנגד חלק מישראל, הגם שהם רבים יאמר להם לשון

לעילוי נשמת

הרה"ח ר' ראובן ז"ל בן הרה"ח ר' ישראל עוזר זצ"ל קליין
נלב"ע בליל חג השבועות תשע"א